گەشبینی و گومان لەمەڕ بەهاری عەرەبی.. ستیڤان شەمزینی

(بەبۆنەی دوانزە ساڵەی بەهاری عەرەبی)

لە سەرەتاوە تا ئێستا نزیکەی پێنج مانگ تێپەڕیوە بەسەر شۆڕشەکانی وڵاتانی عەرەبی کە لە ئەدەبیاتی سیاسیدا بە "بەهاری عەرەبی" ناوزەد دەکرێت، تا نهە بەهاری عەرەبی توانیوویەتی دوو رژێم لەسەر کار لاببات. لە سێ دەوڵەتی تردا "لیبیا، یەمەن، سوریا" شۆڕش لە کەپەسەندنی بەردەوامدایە، بارودۆخی هەر یەک لەو سێ وڵاتە لە یەکتر جیاوازە، لیبیا دەرگیری شەڕێکی ناوخۆیی چەکداریی گەورە بووە، ناتۆ و وڵاتانی رۆژئاوایش لە رێگەی بۆردومانی رژێمەکەی "قەزافی"یەوە بوونەتە تەرەف لە جەنگەکەدا. لە یەمەن بارودۆخەکە جیاوازە، جەماوەر تەنیا لە رێگەی خۆپیشاندانەوە داوای گۆڕینی رژێم دەکات، بەڵام دوای بریندارکردنی عەلی عەبدوڵڵا ساڵحی سەرۆکی ئەو وڵاتە و ژمارەیەک کاربەدەستی باڵای دەوڵەت لە رێگەی موشەکەوە، پێدەچێت ئاقاری رووبەڕووبوونەوەی دەوڵەت و جەماوەر بەشێوەیەکی تر بگۆڕدرێت، هەرچی سوریایە بە مامەڵەیەکی بەعسیانە وەڵامی داخوازیی خۆپیشاندەران دەداتەوە و تا هەنووکە زۆرترین کوژراو لە خۆپیشاندانەکانی ئەو وڵاتە تۆمار کراون بە بەراوورد بە هەریەک لە یەمەن و تونس و میسر و بەحرەین و ..هتد. تا ئەم چرکەساتەشی ئەمە قسەی تێدا دەکەین شۆڕش بەهەردوو شێوەی چەکدارانە و ئاشتییانە لە بەشێک لە وڵاتانی عەرەبی درێژەی هەیە.

جیاواز لەوەی چی دەگوزەرێت و چۆن رژێمەکان لە دونیای عەرەبییدا دەگۆڕدرێن، پرسیارێکی سەخت هەمیشە ئامادەیی جیددی هەیە، ئایا ئەم شۆڕشانە دەتوانن سەرەتایەکی نوێی دیموکراسی لە نیشتمانی عەرەبییدا بهێننە دی؟. ئایا بە نەمانی رژێمە تۆتالیتاریی و دیکتاتۆرییەکانی وڵاتانی عەرەبیی، دەوڵەتی دیموکراسی و مافی مرۆڤ لەسەر ئەو جەستە کۆنە لە دایکدەبێت؟. ئایا بەهەموو شۆڕشێکی دژی دیکتاتۆریی دەوترێت شۆڕشی دیموکراتی؟. ئەگەرچی وەڵامی ئەم پرسیارانە وەک یەک نین، بەڵام لە راستیدا هێشتا هیچ دیمەنێک نابینین پێمان بڵێت لە تونس و میسر کە رژێم تیایاندا گۆڕاوە، کاروانەکە بەرەو دیموکراسی کەوتۆتە رێ. بە پێچەوانەوە هەندێک ئاماژەی خەتەرناک دەبینین تەفسیری یەک حاڵەتمان بۆ دەکەن، ئەویش ئەوەیە هێشتا زەمینەی کۆمەڵگە عەرەبییەکان بۆ تاقیکردنەوەی

ئەزموونی دیموکراسی و سەرهەڵدانی دەوڵەتگەلی نوێی لیبراڵ نەخەمڵیوە، چوونکە ئەو زەمینەیە زادەی سەدان ساڵە لە کولتووری پریمیتیف و بەداوەت و دەیان ساڵە لە حوکمی پۆلیسی و دیکتاتۆرییە، ئەمە لە رووی سیاسییەوە، لە رووی کۆمەڵایەتییەوە فەرهەنگەکی ئاینیی وشکهەڵاتوو تا ئێستا کاریگەریی جیددی هەیە لەسەر هزری تاکی عەرەبیی، لە رووی ئابوورییەوە زۆرینەی وڵاتانی عەرەبی یان لە ریزی دەوڵەتە هەژارەکانن یان دەوڵەمەندن بە سەرمایەی نەوت و لەژێر کاریگەریی رۆشنبیریی نەوتن کە تاکی بەکاربەری دژە بەرهەمهێنی دروستکردووە، ئەمەش بەهیچ جۆرێک یارمەتی پرۆسەی دیموکراسییەت نادات، چوونکە دیموکراتییەت و پیشەسازیی پێکەوە بەستراون، یان بە مانا باوەکە دوو رووی یەک دراون.
بیرمەندی ناسراوی عەرەب “جۆرج تەرابیشی” پێیوایە، بەهاری عەرەبی یان شۆڕشەکانی عەرەب کە حاڵی حازر هەڕەشەی پلە یەکن بە سەر رژێمە تەقلیدییەکانی عەرەب، شەپۆلی سێیەمی دیموکراتی جیهانیین، بەو پێیەی شەپۆلی یەکەم لە خۆرئاوای ئەوروپا و ئەمەریکا لە دوای شۆڕشی فەڕەنسییەوە دەستیپێکردووە، شەپۆلی دووەمیش لە رۆژهەڵاتی ئەوروپا بە نەمانی بلۆکی رۆژهەڵات دەستیپێکرد لە ساڵی 1989، هەرچی شەپۆلی سێیەمی دیموکراتی جیهانیشە ئەم شەپۆلەیە کە لە ساڵی 2011 لە تونسەوە بەرەو کۆی وڵاتانی عەرەبی دەکشێت. وەلێ ئەم بەچوونەی تەرابیشی جۆرێک لە گەشبینی و پاڵپشتی و سۆزی تاکەکەسی تێدایە بە شۆڕشە عەرەبییەکان، بەڵام هێشتا زووە بە ئەوەی بڕیار لەسەر ئەوە بدەین ئەم شۆڕشانە دەبنە سترەکتەری دیموکراتی لە جیهانی عەرەبییدا، هێشتا زۆر ئاماژەی ترسناک هەیە کە هەڕەشە لە ئایندەی شۆڕشەکان دەکەن، ئەگەر بە نموونەی میسر بگەڕێینەوە دەبینین ڕۆڵ پەیداکردنی هێزە ئیسلامییە ئسوڵییەکان کارتێکردنی نەرێنی هەبووە لەسەر پرۆسەی بینای دیموکراسی لەو وڵاتەدا، لەمەش ترسناکتر وا خەریکە کۆمەڵگەی میسریی بەرەو جەنگێکی ئاینیی لەنێوان موسڵمان و کریستیانەکاندا رادەکێشن. راستە قەبارەی مەترسییەکە بەو ئەندازەیە نییە هەموو هاوکێشەکە بگۆڕێت، بەڵام ناشێ لە حاڵی حازردا چاو لەو جۆرە مەترسیانە بنووقێنرێت.
“فەرید زەکەریا” سەرنووسەری گۆڤاری “نیوزیوک” لە وەڵامی پرسیاری خوێنەران لەسەر تۆڕی کۆمەڵایەتی فەیسبوک لە هەمبەر شۆڕشەکانی وڵاتانی عەرەبی، ئەوە دەخاتە روو ئەم دۆخە، هەمان دۆخی ساڵی 1989یە، واتە دۆخی دوای رووخانی دیواربەندی بەرلین، بەڵام لەگەڵ ئەمەشدا دەبێت تێبینی ئەوە بکرێت وڵاتانی عەرەبی، کۆمەڵگەکانی رۆژهەڵاتی ئەوروپا نین، لەبەر ئەم فاکتەرە پرۆسەی گۆڕان و وەرچەرخان بەرەو سیستمی دیموکراتی بە هێواشی و بە پێی پرۆسەیەکی

زەمەنی دەبێت، ئەمە بەجگە لەوەی لە ئێستاوە بە روونی لە تابلۆکەدا ئەوە دەبینرێت، ئەم پرۆسەیە هەموو وڵاتانی عەرەبی پێکەوە ناگرێتەوە. زەکەریا ئەوەش دەخاتە روو پرۆسەی گۆڕانکاریی لەو وڵاتانەی خاوەنی شلەی نەوتن، خێراتر و کاریگەرترە وەک لەوانەی هیچ نەوتیان نییە، بەو پێیەی پتەویی ژێرخانی ئابووری و هەبوونی بژێوییەکی باش بۆ تاکەکەس هەرچی زیاتر پرۆسەی گۆڕانی کۆمەڵایەتی و گۆڕان رووەو دیموکراسی خێراتر دەکەن. ئەم بۆچوونەی زەکەریا دیسانەوە پاڵپشتی لە هەمان دیدگا دەکات کە پێیوایە دیموکراسی تەنیا بە ئیرادە و میکانیزمی شۆڕشگێڕانە ناهێنرێتە دی، چەسپاندنی دیموکراسی پێش هەر شتێک پێویستە بە هەبوونی کۆمەڵێک زەمینە و پێشمەرجی سیاسیی و فیکریی و ئابووری و کۆمەڵایەتییەوە. لەسەر راستیی ئەم پرنسیپە ناتوانین بە هەموو شۆڕشە عەرەبییەکان بڵێین شۆڕشی دیموکراسی تەنیا لەبەرئەوەی دژی رژێمەکی دیکتاتۆریی بەرپاکراون، نەخێر ئەمە رێسایەکی ماتماتیکی نییە کە هەمیشە یەک کە یەک بکاتە دوو.
لەگەڵ خستنەرووی ئەم گومانانەشدا، هاشا لە دیوە ئیجابییەکانی شۆڕشە عەرەبییەکان ناکەین، بەپێچەوانەوە ئەمە سەرەتایەکی نوێیە لە جیهانی عەرەبدا و وەک فەیلەسووفی فەڕەنسی “ئێدگار مۆران” بۆی چووە ئەم شۆڕشانە وێنای عەرەبیان لە جیهاندا گۆڕیوە، کە هیچ دوور نییە ئەم گۆڕینەی رژێمەکان، سەرئەنجام ببێتە گۆڕانێکی سەرتاپاگیر لە کۆی کایە و بوارە جیاجیاکانی ژیانی تاکی عەرەبدا، بەوەش کولتووری دیموکراتی زیاتر گەشە بکات. بۆیە قسەی ئەمە لەسەر خودی شۆڕشەکان نییە، چوونکە هیچ لاریمان لەوە نییە، شۆڕشی گەلانی عەرەبی شۆڕشی ڕەوان و رژێمە عەرەبییەکانی ئێستا تەنیا شایستەی رووخاندنن، بەڵکو قسەی ئەمە لەسەر ئەوەیە ئاخۆ ئاکامی شۆڕشەکان بە کوێ دەگەن؟. ئایا شۆڕش دیموکراتی بەرهەم دەهێنێت یان توێژێکی دیاریکراو بۆ ماوەیەکی زەمەنی دیارینەکراو دەکاتەوە بە حوکمڕان؟. یان ئیسلامی سیاسیی بەرهەمەکەی دەچنێتەوە؟. بەشێوەیەکی گشتیی هەموومان تەنیا سەیری ڕەوتی رووداوەکان دەکەین، هەم گەشبینین و هەم گومانمان هەیە، واتە بارودۆخەکە بەشێوەیەک لەنگەری گرتووە لە نێوان گەشبینی و گوماندا رابوەستین و چاوەڕوانی وەرچەرخان و پرۆسەکانی داهاتوو بکەین، ئاخۆ شۆڕشەکانی وڵاتانی عەرەبی دەبنە مامانی دیموکراسی یان نا؟.

ستیڤان شەمزینی

تێبینی: ئەم وتارە لە ژمارە “5506”ی ڕۆژنامەی “کوردستانی نوێ” لە

□و□ت □ب و □ا□ب 2011-6-15